

1993 р., 9 — у 1995 р. Таким чином, середнє число пташенят за 4 роки спостережень — 6,5.

Місцеве населення мирно реагує на появу лебедів, хоча відомі випадки загибелі від них домашніх гусенят і каченят. Якогось помітного впливу на чисельність мисливських птахів не спостерігається.

Збільшення кількості лебедів-шипунів на малих річках та інших водоймах потребує, на наш погляд, детального вивчення. Незабаром воно може стати однією з проблем як орнітологічного, так і господарського характеру. Очевидно, потрібне і більш чітке визначення статусу цього виду в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

- Клестов Н.Л. (1991): Формирование околородных орнито-комплексов под влиянием гидростроительства (на примере р. Днепр). - Киев: Ин-т зоологии АН УССР. 1-69. (Препринт 91.3).
Лысенко (1991): Фауна Украины. Киев: Н. думка. 5 (3): 1-208.

Україна (Ukraine),
315964, Полтавська обл.,
Глобинський р-н, с. Пирогови.
Ю.Ф. Роговий.

ГНІЗДУВАННЯ СИЗОГО МАРТИНА НА ЗАХОДІ УКРАЇНИ

В.В. Бучко, І.В. Скільський, І.С. Школьний

Breeding of the Common Gull in the West of Ukraine. - V.V. Buchko, I.V. Skilsky, I.S. Shkolny. - *Berkut*. 5 (2). 1996. - 5 cases of the Common Gull breeding in the Upper Dniester valley (Ivano-Frankivsk region) in 1993–1996 are described.

Key words: Common Gull, Ivano-Frankivsk region, distribution, breeding, nest, egg.

Територія західної частини України не входить до гніздового ареалу сизого мартина (*Larus canus*) (Юдин, Фирсова, 1988), хоча він тут протягом останніх десятиріч зустрічається у всі пори року (Каталог..., 1989, 1991 та ін.). Єдиний випадок гніздування зареєстровано ще в середині минулого століття: у травні 1859 р. на ставку біля с. Городець (зараз Сокальський район Львівської області) знайдено кладку з 2 ненасиджених яєць (Страутман, 1963). Зазначений автор висловлює припущення про можливе гніздування виду в ще більш глибоку давнину на Волино-Подільському плато.

У першій половині 1990-х років нами встановлено гніздування сизого мартина у трьох пунктах в Івано-Франківській області.

22.06.1993 р. під час обстеження прибережних ділянок водосховища Бурштинської ДРЕС (околиці с. Бовшів Галицького району) виявлено гніздо у верхній частині невеликого острова, розташованого серед виритої ями розмірами 50 x 60 м і глибиною 4 м. Вона знаходилася на віддалі 10 м від дороги і 110 м від берегової лінії водосховища (Бучко, 1994). У гнізді було 3 дуже насиджених яйця (відповідно, початок кладки припадає на останні числа травня): 55,7 x 39,6, 52,1 x 37,9 і 56,2 x 39,2 мм. Розміри гнізда (см): діаметр лотка (d) — 16,5, глибина лотка (h) — 3,0; будівельний матеріал — незначна кількість сухих стебел трав'янистих рослин. Подальша доля гнізда залишилася невідомою. Наступного року там само, але вже в колонії річкового крячка (*Sterna hirundo*), пара сизого мартина загніздилася знову: 27.05 виявлено 2 ненасиджених яйця краплеподібної форми (57,3 x 39,4 і 56,1 x 40,3 мм), а також одне яйце, відкладене крячком. Розміри гнізда (см) майже аналогічні

попереднім: d = 15,5, h = 3; тотожний і склад будівельного матеріалу. Під час проведення обстежень пара птахів поводи́ла себе спокійно, не проявляючи видимих ознак тривоги. Доля цього гнізда для спостережників також залишилася невідомою.

12.06.1995 р. птахи оселилися на невеличкому кам'янистому острівці серед Дністра, який був розташований відразу ж за опорою залізничного моста через річку (околиці с. Водники Галицького району). Гніздо збудоване на вогкому піску в оточенні кількох масивних каменів. До річі, течія довкола була дуже швидка, рівень води майже збігався з рівнем лотка і при незначній повені кладці загрожувало затоплення. У гнізді виявлено 3 слабо насиджених яйця видовжено-овальної форми глиняно-сірого забарвлення (одне яйце блідіше) з сірими і коричневими плямками. Їх лінійні розміри: 61,6 x 42,0, 58,8 x 40,7 і 62,8 x 41,4 мм. Морфометричні показники гнізда (см): діаметр гнізда (D) = 32 x 16, висота гнізда (H) = 12 (від води), d = 16 і h = 5,5; будівельний матеріал — стебла і корені злаків, переважно, пирію (85 % від об'єму) та гілки (15 %). Кілька слів про поведінку птахів. Очевидно самка, що насиджувала кладку, злетіла з гнізда, коли спостережники підплили байдаркою на віддаль 6 м. Під час проведення обстежень пара знаходилася неподалік і спокійно себе поводи́ла, не проявляючи жодних видимих ознак навіть найменшої стурбованості. У 20-х числах червня, внаслідок підняття рівня води, острів був затоплений.

Наступного дня виявили ще одне заселене гніздо на острові Дністра серед рідких заростей верболозу у колонії річкового крячка неподалік від смт Єзупіль (Жовтень) Тисменицького району. Будівля знаходилася одночасно в розгалуженні гілок

Основні морфометричні показники яєць сизого мартина (n = 11, 4 кладки)
Main morphological parameters of eggs of the Common Gull (n = 11, 4 clutches)

Параметри Parameters	Lim	M±m	CV, %
Довжина, мм Length, mm	52,1–62,8	56,67±1,02	6,0
Макс. діаметр, мм Max. diameter, mm	37,9–42,0	40,26±0,36	2,9
Інд. округлості, % Ind. of sphericity, %	65,9–77,1	71,19±0,91	4,3
Об'єм, мл Volume, ml	38,2–55,4	47,01±1,56	11,0

куща верби та на купі різного непотребу, який раніше нанесла вода, на висоті 0,12 м від землі (висота куща — 1,7 м). Кладка налічувала 3 слабо насиджених яйця краплевидної, овальної та видовжено-овальної форми. Забарвлення: на сірому фоні, головним чином, фіолетові, чорні, темно-коричневі та фіолетово-сірі рідкі плямки і крапинки. Елементи рисунку знаходилися глибоко і більш глибоко (фіолетові) від поверхні шкаралупи. Лінійні розміри яєць: 56,8 x 41,5, 52,5 x 40,5 і 55,6 x 40,4 мм. Гніздо округле. Його розміри (см): D = 29, H = 10, d = 16 і h = 3. Як будівельний матеріал використано стебла трав'янистих рослин. Під час проведення обстежень пара знаходилася неподалік від гнізда, у периферійній частині острова на межі з водою. Птахи поводити себе спокійно.

У двох останніх випадках подальша доля гнізд залишилася невідомою.

Окрім того, в 1996 р. виявлено одне заселене гніздо сизого мартина на острові серед р. Дністер в колонії малого кричак (*Sterna albifrons*) біля с. Старий Мартинів Галицького району (А.А. Бокотей, особисте повідомлення). Більш детальна інформація про цей випадок гніздування у нас відсутня.

Загалом початок появи першого яйця в обстежених кладках сизого мартина припадає на кінець травня — початок червня. Ооморфологічна характеристика наведена в таблиці, з якої видно, що

найбільша варіабельність характерна для об'єму. Показники лінійних розмірів яєць з ізолюваних поселень центральної частини України (водосховища Дністровського каскаду) (Клестов, Фесенко, 1990) виявилися більшими (для максимального діаметру різниця достовірна: $t = 2,82$, $p < 0,01$) від отриманих нами. Це, напевне, свідчить про те, що в долині верхнього Дністра загниздилися молоді птахи, або відчувається негативний вплив забруднення довкілля Бурштинською ДРЕС.

Таким чином, виявлені поселення сизого мартина розташовані на відстані близько 800 км південно-західніше від межі суцільного поширення і це, ймовірно, найбільш віддалена ділянка з усіх відомих ізолюваних поселень.

Ми також припускаємо можливість гніздування виду і в інших придатних місцях заходу України.

Автори висловлюють щирю подяку Л.В. Кучінік та О.В. Губарчук за допомогу у проведенні досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

- Бучко В.В. (1994): Випадок гніздування сизого мартина на заході України. - Беркут. 3 (1): 19.
- Каталог орнітофауни західних областей України. Орнітофауністичні спостереження за 1977–1988 рр. (Ред. М.В. Химин, І.М. Горбань) (1989): Луцьк. 1: 1-104.
- Каталог орнітофауни західних областей України. Орнітологічні спостереження за 1989–1990 рр. (Ред. І. Горбань, М. Химин) (1991): Луцьк. 2: 1-156.
- Клестов Н.Л., Фесенко Г.В. (1990): Чайковые птицы водохранилищ Днепровского каскада. Киев: Ин-т зоол. АН УССР. 1-50. (Препринт 90.3).
- Страутман Ф.И. (1963): Птицы западных областей УССР. Львов: ЛГУ. 1: 1-200.
- Юдин К.А., Фирсова Л.А. (1988): Сизая чайка - *Larus casanus Linnaeus*, 1758. - Птицы СССР. Чайковые. М.: Наука. 182-199.

Україна (Ukraine),
284000, Івано-Франківська обл.,
м. Галич, вул. І. Франка, 1,
Національний заповідник "Давній Галич".
В.В. Бучко.

ЗАЛЕТЫ ЧЕРНОГОЛОВОГО ХОХОТУНА В ХАРЬКОВСКУЮ ОБЛАСТЬ

М.В. Банник, Г.С. Джамирзоев

Vagrants of the Great Black-headed Gull in Kharkiv region. - M.V. Banik, G.S. Jamirzoev. - *Berkut*. 5 (2). 1996.
- Over the period of 1984–1996 3 records of adult Great Black-Headed Gulls are known in Kharkiv region. These birds occasionally occur in summer, mainly, during their postbreeding movements. In one case the Great Black-Headed Gull stayed on large shallow ponds about three weeks, probably, before starting the direct passage towards the wintering places (Caspian Sea) early in September.

Key words: Great Black-Headed Gull, Kharkiv region, distribution, vagrant.

Впервые на территории Харьковской области черноголовый хохотун (*Larus ichthyaetus*) был

встречен А.Р. Одухой в июле 1984 г. Одиночная взрослая птица держалась в группе отдыхающих